Msr Boba Brankov,
dipl. pravnik

ZALOGA NA POKRETNIM STVARIMA UPISANIM U REGISTAR*

SAŽETAK: Registrovana zaloga je založno pravo na pokretnim stvarima koja nastaje upisom u nadležan registar zaloge. Kao sredstvo obezbeđenja, registrovana zaloga svoje pravne okvire dobija u XX veku, iako se koreni ovog instituta nalaze još u XIX veku. U Republici Srbiji je registrovana zaloga regulisana Zakonom o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar (*Službeni glasnik RS*, br. 57/2003, 61/2005, 64/2006-ispr. i 99/2011-dr. zakoni). Zakon uređuje pitanje predmeta zaloge, potraživanja koja mogu biti obezbeđena zalogom, prava i obaveze založnog poverioca i založnog dužnika, ugovor o zalozi, postupak namirenja i prestanak zaloge. Poverilac, shodno Zakonu, može namiriti svoje potraživanje u sudskom postupku i vansudskom prodajom predmeta zaloge. Zakonom se uvodi poseban Registar zaloge, kao javne evidencije podataka o registrovanoj zalozi. Institut registrovane zaloge je imao sličan razvojni put u zemljama regiona. Iako Republika Srbija još uvek nema status zemlje članice Evropske Unije, pravna rešenja u pogledu instituta registrovane zaloge u Srbiji se ne razlikuju mnogo od pravne regulative susednih zemalja, koje su već uveliko članice EU.

Ključne reči: registrovana zaloga; bezdržavinska zaloga; sredstvo obezbeđenja; Zakon o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar; Registar zaloge; uporednopravna analiza

* Rad primljen 19. 10. 2015. godine.

UVOD

Registrovana zaloga predstavlja založno pravo na pokretnim stvarima upisanim u registar, bez predaje državine založnom poveriocu. Naziv registrovana zaloga se često upotrebljava iz razloga što ovaj oblik zaloge nastaje samim upisom u nadležni registar. Osim pomenutog naziva, u teoriji i praksi upotrebljavaju se i nazivi: bezdržavinska zaloga, registarska zaloga i mobilijarna hipoteka. Bezdržavinska zaloga se često naziva i hipotekom na pokretnim stvarima i pravima, zbog sličnih karakteristika sa založnim pravom na nepokretnostima.¹

Pojava registrovane zaloge je usledila kao rezultat potreba privrednog razvoja i potreba stvaranja povoljnijeg položaja, kako za založnog poverioca, tako i založnog dužnika. Što se tiče položaja založnog dužnika, nastankom registrovane zaloge dužnik više nije u obavezi da izvrši predaju predmeta zaloge poveriocu, već je u mogućnosti da nastavi sa korišćenjem svojih pokretnih stvari. Na taj način su založnom dužniku stvoreni uslovi za lakšu otplatu duga koji je obezbeđen zalogom. S druge strane, položaj založnog poverioca je utooliko bolji, jer se oslobađa troškova čuvanja predmeta zaloge. Takođe, položaj založnog poverioca je povoljniji jer mu je omogućen izbor u pogledu načina realizacije zaloge, te je poveriocu pored sudskog postupka namirenja iz predmeta zaloge, zakonom omogućen i vansudski postupak namirenja.

Jedan od razloga nastanka registrovane zaloge jeste i nedostatak publiciteta ručne zaloge. Sa pojavom Registra zaloge, tačnije vođenja evidencije o zalozi na pokretnim stvarima, osigurava se položaj kako poverioca, tako i svih trećih lica, kojima je omogućen uvid u podatke o imovini dužnika koja je opterećena zalogom. Registri zaloge su u većini zemalja javne evidencije, te sva zainteresovana lica mogu ostvariti uvid u podatke o založenim pokretnim stvarima.

Prvi oblici bezdržavinske zaloge nastali su kao rezultat rada sudske prakse. Sudovi su davali pravnu snagu postupcima koji su se smatrali izigravanjem zakona. Tako je u Austriji sudska praksa zauzela stav da je predaja založene pokretne stvari poveriocu izvršena čak i onda kada je poverilac pronašao treće lice koje će držati stvar za poverioca, a ta lica su mogla biti i dužnikova supruga ili radnik. Na taj način je založena pokretna stvar faktički ostajala u državini založnog dužnika, nasuprot odredbama ABGB.² U francuskom pravu se najpre javlja zalaganje trgovačke radnje (*fond de commerce*), putem posredne državine, što je bilo u suprotnosti sa članom 2076 *Code civile*, kojim je predviđen

¹ M. Lazić, *Prava realnog obezbeđenja*, Niš, 2009, 78; N. Tešić, *Registrovana zaloga*, Beograd, 2007, 21; D. Popov, „Zaloga na pokretnim stvarima upisanim u registar u pravu Republike Srbije”, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 2/2009, Novi Sad, 204.

² D. Medić, *Založno pravo*, Banja Luka, 2002, 151.

obavezan prenos državine radi sticanja založnog prava. Nakon pojave fond de commerce, u Francuskoj se javljaju i drugi oblici bezdržavinske zaloge. Njihov Kasacioni sud je zauzeo stav da se ugovorna klauzula o zadržavanju prava svojine na prodatoj, predatoj a neplaćenju roba od strane dužnika smatra važećom, osim u stečajnom postupku. Ubrzo je pod pritiskom automobilske industrije, čiji su interesi bili ugroženi ovim izuzetkom od važenja navedene klauzule u stečajnom postupku, 1934. godine donet Zakon o bezdržavinskoj zalozi na prodatom automobilu. Na taj način je omogućeno konstituisanje registarske zaloge na automobilima koji su prodani na kredit, sve do konačne isplate kredita. Registar zaloge na automobilima prodanim na kredit vođen je pri organu nadležnom za izdavanje saobraćajne dozvole. Nakon toga je usledilo donošenje novih propisa koji su regulisali registrovanu zalogu na mašinama i industrijskoj opremi.³ U SAD je 1962. godine donet Jednoobrazni trgovački zakonik kojim se uvodi revolucionarno rešenje u pogledu regulisanja registrovane zaloge jer omogućava zalaganje celokupne imovine založnog dužnika. Ovaj zakon predviđa klasifikaciju predmeta zaloge prema ekonomskom cilju kome služe, i to na potrošna dobra (consumer goods), opremu preduzeća (equipment), poljoprivredne proizvode (farm products) i robni lager (inventory).⁴

Kad je reč o domaćem pravu, predratna pravna teorija se bavila pitanjem jednog posebnog oblika „mobilijarne hipoteke” na stoci. Dr Mihailo Konstantinović, Božidar Vlajić i dr Ivo Matijević su pod istim naslovom „Hipoteka na stoci” podneli referate na IV kongresu pravnika u Skoplju 1931. godine. Autori referata su predlagali uvođenje zaloge na stoci bez predaje zalogoprincipu, a ugovor o zalozi bi se upisivao u poseban registar. Cilj ove vrste zaloge bio je kreditiranje stočarstva, a korisnik ove vrste zaloge bi mogle biti samo specijalne kreditne ustanove.⁵ Predlog za uvođenje zaloge na stoci nije naišao na odobrenje zakonodavca u predratnoj Jugoslaviji.

Izmenama i dopunama Zakona o izvršnom postupku (*Službeni list SFRJ* 27/90) uvodi se mogućnost konstituisanja bezdržavinske zaloge na pokretnim stvarima na osnovu sporazuma stranaka. Time je strankama omogućeno efikasnije i sigurnije sredstvo obezbeđenja. Sporazum o konstituisanju bezdržavinske zaloge ima snagu izvršne isprave, te strankama omogućava uštedu u pogledu vođenja skupog i često dugotrajnog parničnog postupka. Ovaj institut je predviđen i važećim Zakonom o izvršenju i obezbeđenju (*Službeni glasnik RS*, br. 31/2011, 99/2011-dr. zakon i 109/2013-odluka US, 55/2014, 139/2014).

Zakon o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar (*Službeni glasnik RS*, br. 57/2003, 61/2005, 64/2006-ispr. i 99/2011-dr. zakoni) je

³ D. Stojanović, *Stvarno pravo*, Beograd, 1991, 301.

⁴ Isto 304; D. Popov, *Nav. delo*, 207.

⁵ D. Stojanović, *Nav. delo*, 298–299.

prvi propis u srpskom pravu koji celovito reguliše bezdržavinsku zalogu, odnosno zalogu, bez predaje u državinu, pokretnih stvari i prava radi obezbeđenja potraživanja poverioca, ugovor o zalozi, prava i obaveze ugovornih strana, upis založnog prava u registar, namirenje založnog poverioca i prestanak založnog prava.⁶

OSNOVNE KARAKTERISTIKE REGISTROVANE ZALOGE

„Registrovana zaloga (pokretna hipoteka, bezdržavinska zaloga) je založno pravo na pokretnim stvarima i pravima kojim se ovlašćuje založni poverilac da u slučaju docnje dužnika sa isplatom duga zahteva prodaju založene stvari bez obzira u čijoj se svojini i državini nalazi, i naplatu potraživanja iz njene vrednosti.”⁷

Registrovana zaloga je, poput klasičnog prava zaloge, **akcesorno pravo**. Ono u potpunosti zavisi od glavnog potraživanja kome služi kao sredstvo obezbeđenja. Ukoliko dođe do prestanka glavnog potraživanja, prestaje i založno pravo na pokretnoj stvari. U tom slučaju založni dužnik, uz overenu saglasnost poverioca, podnosi zahtev za brisanje založnog prava iz nadležnog registra, zajedno sa ostalom dokumentacijom koja je predviđena zakonom. Postoji odstupanje od načela akcesornosti kod registrovane zaloge, jer se založnim pravom na pokretnim stvarima upisanim u registar obezbeđuju uslovna ili buduća potraživanja. Takođe, zastarelost potraživanja koje se obezbeđuje ne utiče na pravo poverioca da se namiri iz predmeta registrovane zaloge.⁸

Ugovor o zalozi, kao jedan od osnova nastanka registrovane zaloge, zaključuje se u pismenoj formi, a sadržina ugovora o zalozi je propisana Zakonom o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar.⁹ Na osnovu navedenog jasno se vidi da bezdržavinska zaloga počiva na **načelu formalizma**. Ugovor je najčešći pravni osnov nastanka i ručne zaloge.¹⁰

Bezdržavinska zaloga nastaje upisom u Registar zaloge, osim ako zakonom nije drugačije predviđeno. Registar zaloge predstavlja centralnu evidenciju podataka o registrovanoj zalozi, poveriocima, dužnicima, predmetu zaloge i

⁶ Čl. 1, st. 1. Zakona o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar (*Službeni glasnik RS*, br. 57/2003, 61/2005, 64/2006-ispr. i 99/2011-dr. zakoni).

⁷ M. Lazić, *Prava realnog obezbeđenja*, Niš, 2009, 84.

⁸ N. Tešić, *Registrovana zaloga*, Beograd, 2007, 44.

⁹ U daljem tekstu Zakonom o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar (*Službeni glasnik RS*, br. 57/2003, 61/2005, 64/2006-ispr. i 99/2011-dr. zakoni) biće označen kao Zakon ili ZOZP.

¹⁰ D. Medić, *Nav. delo*, 181.

obezbeđenom potraživanju, čime se ostvaruje **publicitet** registrovane zaloge. Podaci o registrovanoj zalozi su na taj način dostupni svim zainteresovanim licima, čime se omogućava kontrola stanja zaduženosti dužnika, a samim tim povećava stepen sigurnosti pravnog prometa. Nasuprot publicitetu klasične zaloge koja se ogleda u vidu predaje stvari založnom poveriocu, registrovana zaloga omogućava trećim licima potpuniju sliku o imovnom stanju dužnika. Takođe, predajom predmeta ručne zaloge založnom poveriocu, dužnik ostaje uskraćen za upotrebu predmeta zaloge, što predstavlja naročito veliki problem kod kreditiranja i konstituisanja zaloge u privredi. Time dužnik ostaje bez sredstva za rad i bez mogućnosti za povećanje prihoda sa kojima bi brže izmirio dugovanje prema založnom poveriocu. Registarskom zalogom se ovaj problem rešava na taj način što dužnik, zadržavajući predmet zaloge, ima mogućnost da nastavi redovno poslovanje upotrebom predmeta zaloge i da redovno izmiruje dugovanje prema poveriocu, bez potrebe za aktiviranjem naplate iz predmeta zaloge od strane poverioca. S druge strane, predmet zaloge se može ponovo založiti radi obezbeđenja potraživanja prema drugim poveriocima, koji bi stekli odgovarajući red prvenstva u skladu sa Zakonom. Navedena karakteristika registrovane zaloge je izuzetno važna iz razloga što razvoj tržišne privrede dovodi do uvećanja protoka novca na tržištu, a samim tim se uvećavaju iznosi potraživanja koji se obezbeđuju. Da bi se obezbedila takva potraživanja, predmet zaloge su često pokretne stvari velike vrednosti, koje mogu biti sredstvo obezbeđenja više od jednog potraživanja.

Načelo prvenstva se ogleda u tome što se založni poverilac kod registrovane zaloge može naplatiti iz predmeta zaloge pre ostalih poverilaca, u slučaju da njegovo potraživanje ne bude isplaćeno o dospelosti. Red prvenstva regulisan je Zakonom. Ukoliko je isti predmet zaloge založen većem broju poverilaca, redosled namirenja njihovih potraživanja utvrđuje se prema danu, satu i minutu prijema njihovog zahteva za upis založnog prava kod Registra zaloge koji se vodi pri Agenciji za privredne registre. Red prvenstva različitih založnih prava, odnosno registarske zaloge i ručne zaloge (koja nastaje predajom stvari u državinu) određuje se prema vremenu nastanka iste.

Zakon je predvideo određene izuzetke od primene načela prvenstva kada je u pitanju registrovana zaloga. Založno pravo koja nastaje predajom u državinu ima prvenstvo u odnosu na kasnije nastalu registrovanu zalogu, ukoliko se zasniva na ugovoru zaključenom u pismenoj formi i overenom od strane nadležnih organa. Teret dokazivanja da je predaja izvršena pre upisa registrovane zaloge pada na založnog poverioca ručne zaloge. Zakonsko založno pravo prevozioca, komisionara, otpremnika i skladištara, nastala otpremom ili prevozom stvari koje su predmet zaloge prema zakonu kojim se uređuju obligacioni odnosi, imaju prvenstvo u odnosu na založno pravo upisano u Registar zaloge. Zakonsko založno pravo poslenika za potraživanja nagrade za rad, naknade za

utrošeni materijal i ostala potraživanja u vezi sa njegovim radom, nastala na osnovu ugovora o delu iz zakona kojim se uređuju obligacioni odnosi, ima prvenstvo u odnosu na založna prava upisana u Registar zaloge.¹¹ Za razliku od zakonskog založnog prava u privredi, za zalogu kojom se obezbeđuje naplata poreza i drugih dažbina države važi osnovno pravilo, a to je redosled naplate prema vremenu upisa u Registar zaloge.

Pravo prvenstva se ogleda i u prioritetu namirenja založnih poverilaca registrovane zaloge u stečajnom postupku, u skladu sa Zakonom o stečaju (*Službeni glasnik RS*, br. 104/2009, 99/2011-dr. zakon, 71/2012-odluka US i 83/2014). Razlučni poverioci imaju prvenstvo namirenja iz predmeta zaloge koja je sastavni deo stečajne imovine dužnika, u odnosu na ostale stečajne poverioce.

Iz načela prvenstva proizilazi i **pravo sledovanja**, koje se ogleda u pravu založnog poverioca registrovane zaloge da pribavi predmet zaloge od svakog lica kod kog se isti nalazi, a koje predmet zaloge drži bespravno ili po slabijem pravnom osnovu.

Načelo oficijalnosti podrazumeva da založni poverilac može namiriti svoje dospelu potraživanje iz predmeta zaloge samo u unapred utvrđenom formalnom postupku. Odstupanje od ovog načela regulisano je članom 47 Zakona, koje predviđa da poverilac može prodati predmet založnog prava po tržišnoj ili berzanskoj ceni ako je takav način prodaje predviđen u ugovoru o zalozi. Izuzetno, kad je zalagodavac fizičko lice koje ugovor o zalozi zaključuje izvan okvira privredne delatnosti, to je moguće ako su se založni poverilac i zalagodavac o tome sporazumeli u trenutku dospelosti poveriočevog potraživanja. Ako predmet založnog prava nema tržišnu ili berzansku cenu, založni poverilac ga može prodati na način na koji bi to učinio razuman i pažljiv čovek, čuvajući interese dužnika i zalagodavca.¹²

Još jedno načelo klasične zaloge, koje je je pretrpelo određene promene nastankom registrovane zaloge, jeste **načelo specijalnosti**. U skladu sa ovim načelom, zalogu je moguće konstituisati na individualno određenom i nepotrošnom predmetu, čime se isključuje konstituisanje zaloge na zbiru stvari. Predmet registrovane zaloge može biti kako zbir pokretnih stvari, tako i buduća stvar. Najčešći primer predmeta registrovane zaloge kao izuzetka od načela specijalnosti, kako u literaturi tako i u praksi, jeste robni lager. U navedenom slučaju predmet zaloge nije precizno ili uopšte nije određen i može biti zamenjen drugim pokretnim stvarima, čak i budućim stvarima.

¹¹ Čl. 33. Zakona o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar (*Službeni glasnik RS*, br. 57/2003, 61/2005, 64/2006-ispr. i 99/2011-dr. zakoni).

¹² Čl. 47, st. 1, 2. i 6. Zakona o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar (*Službeni glasnik RS*, br. 57/2003, 61/2005, 64/2006-ispr. i 99/2011-dr. zakoni).

PREDMET I VRSTE REGISTROVANE ZALOGE

Sa modifikacijama načela klasične ručne zaloge, predmet registrovane zaloge poprimio je određene specifične karakteristike. Usled odstupanja od načela specijalnosti, predmet registrovane zaloge mogu biti generične stvari, buduće stvari, kao i zbir stvari. Poveriocu se daju znatno veće mogućnosti u pogledu izbora pokretnih stvari koje mogu biti predmet registrovane zaloge. U pravnoj nauci se postavlja pitanje, gde se nalazi granica mogućnosti izbora.¹³ Zakonom o izvršenju i obezbeđenju predviđena su izuzimanja od prinudnog izvršenja. Ne mogu biti predmet izvršenja: 1) odeća, obuća i drugi predmeti lične upotrebe, posteljne stvari, posuđe, deo nameštaja koji je neophodan izvršnom dužniku i članovima njegovog domaćinstva, kao i šporet, frižider i peć za grejanje; 2) hrana i ogrev za potrebe izvršnog dužnika i članova njegovog domaćinstva za tri meseca; 3) gotov novac izvršnog dužnika koji ima stalna mesečna primanja do mesečnog iznosa koji je po zakonu izuzet od izvršenja, srazmerno vremenu do sledećeg primanja; 4) ordenje, medalje, ratne spomenice i drugi znaci odlikovanja i priznanja koje je primio izvršni dužnik, lična pisma, rukopisi i drugi lični spisi izvršnog dužnika, kao i porodične fotografije; 5) pomagala koja su invalidu ili drugom licu sa telesnim nedostacima neophodna za obavljanje njegovih životnih funkcija; 6) kućni ljubimac.¹⁴ Zakonodavac je ograničio predmet sudske zaloge i izuzeo određene pokretne stvari od prinudnog izvršenja. Na taj način je pružio zaštitu osnovnim egzistencijalnim potrebama pojedinca i održao dostojanstvo ličnosti dužnika. S druge strane, Zakonom je zagarantovana slobodna volja založnog dužnika u pogledu izbora predmeta zaloge, kojim može slobodno raspolagati.¹⁵ Zakonom nije predviđena mogućnost zalaganja imovine kao celini, kako fizičkog tako i pravnog lica, kako je previđeno propisima drugih zemalja. Time se potvrđuje da načelo specijalnosti založnog prava, kada je u pitanju registrovana zaloga, nije u potpunosti napušteno već samo prilagođeno novonastalim društvenim i tržišnim uslovima.¹⁶

Zakon predviđa da predmet bezdržavinske zaloge mogu biti kako pokretne stvari, tako i prava potraživanja i druga imovinska prava.

Kada su u pitanju pokretne stvari, predmet registrovane zaloge mogu biti stvari koje su individualno određene i kojima zalagodavac, bilo da je dužnik ili treće lice u pitanju, može slobodno raspolagati. Zaloga tuđe stvari ne može biti punovažna ukoliko vlasnik stvari nije dao saglasnost za uspostavljanje zalo-

¹³ N. Tešić, *Nav. delo*, 136.

¹⁴ Čl. 82 Zakona o izvršenju i obezbeđenju (*Službeni glasnik RS*, br. 31/2011, 99/2011-dr. zakon i 109/2013-odluka US, 55/2014, 139/2014).

¹⁵ N. Tešić, *Nav. delo*, 137.

¹⁶ N. Tešić, *Nav. delo*, 143.

žnog prava. „Kada je zalogoprimalac savestan i kada je nesavestan, ako je zalogodavac založio stvar na kojoj nema pravo svojine, zalogoprimalac upisom u registar zaloge ne stiče založno pravo. Zalogoprimalac se na savesnost može pozivati u odnosu sa zalogodavcem. U odnosu na vlasnika stvari, koju je drugi bez njegovog ovlašćenja založio u korist zalogoprimalca, savesnost zalogoprimalca nije od uticaja, ni za savesnog zalogoprimalca založno pravo ne nastaje.”¹⁷ Predmet zaloge mogu biti i stvari određene po vrsti, pod uslovom da je ugovorom o zalozi predviđena količina ili broj i način na koji se one mogu diferencirati od stvari iste vrste. Predmet zaloge može biti i zbir stvari (inventar privrednog društva, lager u skladištu), a sve u skladu sa ugovorom o zalozi.

Predmet registrovane zaloge mogu biti prava potraživanja zalogodavca prema dužniku, čak i ona koja zalogodavac ima prema zalogoprimalcu, kao i sva druga imovinska prava. Neprenosiva prava ne mogu biti predmet zaloge. Od momenta prijema obaveštenja da je pravo potraživanja založeno, dužnik je obavezan da izmiri isto prema zalogoprimalcu, osim ukoliko nije dobio drugačija uputstva od samog založnog poverioca.

Suvlasnički udeo pokretne stvari ili zbira pokretnih stvari može biti predmet zaloge. Idealni deo imovinskih prava može se založiti.¹⁸

Predmet registrovane zaloge mogu biti stvari i prava koja će zalogodavac steći u budućnosti, a poverilac na osnovu Zakona ima mogućnost da upiše zalogu na budućim stvarima i pravima u Registar zaloge, s tim što je u obavezi da upiše i datum sticanja stvari ili prava od strane zalogodavca. Kod ovog predmeta zaloge predviđen je izuzetak u pogledu vremena nastanka založnog prava. Založno pravo na budućoj stvari ili pravu nastaje od momenta kada zalogodavac stekne pravo svojine na stvari, odnosno pravo potraživanja ili drugo imovinsko pravo, što predstavlja izuzetak u odnosu na pravilo da založno pravo nastaje upisom u Registar zaloge.

Zakon predviđa i određene izuzetke od primene, kada je u pitanju registrovana zaloga, a to su zaloga na vazduhoplovima i brodovima, zaloga hartija od vrednosti, zaloga prava intelektualne svojine. Zalaganje navedenih pokretnih stvari i prava regulisano je posebnim propisima, a njihov upis se vrši u posebne registre.

Upis zaloge na vazduhoplovima regulisano je Zakonom o vazdušnom saobraćaju (*Službeni glasnik RS*, br. 73/2010, 57/2011, 93/2012 i 45/2015). Zaloga se upisuje u Registar vazduhoplova, i to u založni list koji je sastavni deo registarskog uložka svakog vazduhoplova. Zakonom o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi (*Službeni list SRJ*, br. 12/98, 44/99, 74/99 i 73/2000 i *Službeni glasnik*

¹⁷ Presuda Privrednog apelacionog suda, Pž. 5925/2013 od 30. 4. 2014. god., Paragraf Lex.

¹⁸ Čl. 12. Zakona o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar (*Službeni glasnik RS*, br. 57/2003, 61/2005, 64/2006-isp. i 99/2011-dr. zakoni).

RS, br. 101/2005-dr. zakon, 85/2005-dr. zakon, 73/2010-dr. zakon, 87/2011-dr. zakon i 10/2013-dr. zakon) regulisana je zaloga na brodovima. Predmetni zakon reguliše ugovornu i zakonsku zalogu na brodu. Ugovorna zaloga na brodu se upisuje u upisnik brodova, dok zakonska zaloga na brodu pripada samo određenim licima pod zakonom propisanim uslovima.

Evidenciju zaloge hartija od vrednosti vodi Centralni registar, depo i kliring hartija od vrednosti, u vidu posebnih založnih računa finansijskih instrumenata, a sve u skladu sa Pravilima poslovanja Centralnog registra, depoa i kliringa hartija od vrednosti.

Registar žigova, registar patenata, registar malih patenata i registar topografija predstavljaju nadležne registre koji su formirani na osnovu posebnih propisa, i koji vode evidenciju o zalozi prava intelektualne svojine.

Iako Zakon reguliše isključivo nastanak registrovane zaloge na osnovu ugovora, pored ugovorne zaloge domaće pravo poznaje više vrsta registrovane zaloge.

Ugovorna zaloga može nastati ne samo na osnovu ugovora o zalozi, već i na osnovu bilo kog drugog ugovora koji sadrži sve elemente ugovora o zalozi koji su predviđeni Zakonom, kao na primer ugovor o kupoprodaji, ugovor o zajmu, ugovor o prenosu udela. Da bi se registrovala ugovorna zaloga, ukoliko je zalagodavac fizičko lice, a podnosilac zahteva za registraciju založni poverilac, potrebno je uz zahtev za registraciju zaloge priložiti Registru zaloge i overenu saglasnost zalagodavca za upis zaloge u korist založnog poverioca.

Sudska zaloga nastaje na osnovu odgovarajuće odluke suda koja predstavlja osnov za upis u Registar zaloge. To može biti rešenje o izvršenju doneto u izvršnom sudskom postupku ili zapisnik o popisu i proceni stvari izvršnog dužnika, zatim rešenje o određivanju privremene mere, kao osnovu za sticanje privremene zaloge ili bilo koja druga odluka suda ili privatnog izvršitelja pogodna za registraciju sudske zaloge. Nekadašnjim Zakonom o izvršnom postupku (*Službeni glasnik RS*, br. 125/04) je bilo predviđeno da izvršni poverilac stiče založno pravo na popisanim stvarima od momenta kada sudski izvršitelj potpiše zapisnik o popisu pokretnih stvari. Danas se sudsko založno pravo stiče na osnovu upisa u odgovarajući registar, ukoliko zakonom nije drugačije predviđeno. Na osnovu zapisnika o popisu, poverilac stiče pravo upisa založnog prava, ali ne i založno prvo, kako je to predviđeno važećim Zakonom o izvršenju i obezbeđenju.

Zakonsko založno pravo nastaje kao sredstvo obezbeđenja poreskih dugovanja poreskih obveznika prema državi. Registracija zakonske zaloge se razlikuje u zavisnosti o vrste poreskog postupka u kom je sama zaloga nastala. Ukoliko se radi o prinudnoj naplati poreskog duga, uz registracionu prijavu zakonske zaloge prilaže se rešenje nadležne poreske uprave o prinudnoj na-

plati ili druga odluka podobna za upis založnog prava u skladu sa poreskim zakonodavstvom ili zapisnik o popisu i proceni pokretnih stvari. U slučaju da je zakonsko založno pravo nastalo određivanjem privremene mere, osnov za registraciju zakonske zaloge je rešenje nadležne poreske uprave kojim se ustanovljava privremena mera ili zapisnik o popisu i proceni pokretnih stvari. Ako je zakonska zaloga nastala u postupku odlaganja plaćanja poreskog duga, registracija zakonske zaloge vrši se na osnovu zapisnika o usaglašenom stanju poreskog duga, odnosno drugi dokument u skladu sa poreskim zakonodavstvom koji sadrži saglasnost strana o konstituisanju zaloge na pokretnim stvarima obveznika u cilju obezbeđenja plaćanja poreskog duga ili zapisnik o popisu i proceni pokretnih stvari. Ako je reč o zakonskoj zalozi koja nastaje na osnovu obezbeđenja plaćanja poreskog duga od strane trećeg lica, Registru zaloge se podnosi sporazum između nadležnog poreskog organa i jemca ili zapisnik o popisu i proceni pokretnih stvari.¹⁹

UGOVOR O ZALOZI

Sadržina ugovora o zalozi, ugovorne strane i pravno dejsto ugovora o zalozi

Ugovorom o zalozi obavezuje se zalagodavac prema poveriocu da mu pruži obezbeđenje za njegovo potraživanje tako što će se poveriočevo pravo na stvari zalagodavca upisati u registar založnog prava.²⁰ Ugovorom o zalozi regulišu se prava i obaveze zalagodavca (dužnika ili trećeg lica) i založnog poverioca.

Da bi registrovana zaloga nastala, ugovor o zalozi mora sadržati sve elemente propisane Zakonom. Ugovor o zalozi sadrži naročito: dan zaključenja, ime i prezime ili firmu, prebivalište ili boravište, odnosno sedište poverioca i zalagodavca, kao i dužnika ako su to različita lica, predmet založnog prava sa potrebnim obeležjima i podatke o potraživanju koje se obezbeđuje založnim pravom.²¹ Ugovor o zalozi se zaključuje u pisanoj formi, pri čemu Zakon ne predviđa obavezu overe potpisa ugovornih strana, od strane nadležnih organa overe. Međutim, ukoliko je zakonom predviđena obaveza overe potpisa ugo-

¹⁹ Komentar Pravilnika o sadržini registra založnog prava na pokretnim stvarima i pravima i dokumentaciji potrebnoj za registraciju *Službeni glasnik RS*, br. 31/2003, Paragraf Lex.

²⁰ Čl. 2, st. 1. Zakona o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar (*Službeni glasnik RS*, br. 57/2003, 61/2005, 64/2006-ispr. i 99/2011-dr. zakoni).

²¹ Čl. 3, st. 1. Zakona o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar (*Službeni glasnik RS*, br. 57/2003, 61/2005, 64/2006-ispr. i 99/2011-dr. zakoni).

vornih strana za određenu vrstu ugovora, koji sadrži u sebi elemente ugovora o zalozi, onda se takav ugovor mora overiti da bi se na osnovu njega mogao izvršiti upis registrovane zaloge, kao što je slučaj sa ugovorom o prenosu udela. „S druge strane, MZOP (Model zakon o obezbeđenju potraživanja, Evropske banke za obnovu i razvoj – *prim. autora*), koji je u pogledu sadržine i forme ugovora poslužio kao uzor ZOZP (Zakon o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar – *prim. autora*), predlaže pisanu formu kao uslov punovažnosti ugovora. Preporuke UNCITRAL-a se takođe zalažu za pravilo po kome sporazum kojim se ugovara obezbeđenje mora biti zaključen u pisanom obliku i potpisan od zalagodavca.”²²

Zaključenje ugovora o zalozi nema konstitutivno dejstvo kad je u pitanju registrovana zaloga. Registarska zaloga nastaje upisom u Registar zaloge, ukoliko zakonom nije drugačije propisano. Od momenta donošenja rešenja o registraciji zaloge u Registar zaloge, založni poverilac se može namiriti iz predmeta zaloge pre ostalih neobezbeđenih poverilaca, ukoliko mu njegovo potraživanje ne bude namireno o dospelosti. Registrovana zaloga ima jednako dejstvo i prema svim kasnijim pribaviocima stvari.

Registrovanom zalogom se može obezbediti svako novčano potraživanje (koje može biti i buduće i uslovno) koje se može izraziti u domaćoj ili u stranoj valuti. Prilikom registracije zaloge, potrebno je u registracionoj prijavi navesti maksimalan iznos potraživanja koji se obezbeđuje zalogom, a što podrazumeva da u taj iznos ulazi iznos glavnog duga, kamate i troškovi naplate potraživanja. Takođe, kada je u pitanju upis registrovane zaloge kojom se obezbeđuje buduće ili uslovno potraživanje, neophodno je u prijavi navesti maksimalan iznos glavnog duga koji se obezbeđuje zalogom.

Ugovorne strane ugovora o zalozi su založni poverilac i zalagodavac.

Založni poverilac je lice koje upisom zaloge u Registar zaloge stiče založno pravo. Založni poverilac može ovlastiti treće lice da preduzima radnje zaštite i namirenja potraživanja obezbeđenog registrovanom zalogom, koje se upisuje u Registar zaloge umesto poverioca, i koje u odnosu na zalagodavca ima položaj poverioca.

Zalagodavac je lice koje ima pravo svojine ili neko drugo pravo na osnovu kog slobodno raspolaže predmetom zaloge. Zalagodavac ne mora biti samo dužnik, već bilo koje treće lice koje pruža obezbeđenje potraživanja.

Založni poverilac i založni dužnik mogu biti domaća i strana fizička i pravna lica. Zakon ne predviđa ograničenja u pogledu pravnog subjektiviteta na strani poverioca i zalagodavca. Međutim, zakonodavstva drugih zemalja predviđaju navedena ograničenja. Tako je, na primer, u belgijskom pravu pred-

²² N. Tešić, *Nav. delo*, 67.

viđeno da u slučaju zaloge na trgovinskom fondu, založni poverilac može biti samo banka. Modelom zakona o obezbeđenju potraživanja Evropske banke za obnovu i razvoj predloženo je da zalagodavac privrednog društva kao celine može biti samo komercijalno pravno lice (company).²³ Iako naš zakonodavac nije predvideo ograničenja u pogledu pravnog subjektiviteta založnog poverioca i zalagodavca, Zakon predviđa razlike između privrednih subjekata i fizičkih lica u svojstvu zalagodavca u postupku namirenja potraživanja poverioca.²⁴

Pravna dejstva ugovora o zalozi podrazumevaju prava i obaveze zalagodavca i založnog poverioca.

Osnovna obaveza zalagodavca je da čuva predmet založnog prava sa pažnjom dobrog domaćina, odnosno dobrog privrednika. Takođe, zalagodavac je u obavezi da vrši neophodne popravke predmeta zaloge i da ga održava u ispravnom stanju. Ugovorne strane mogu predvideti kao obavezu zalagodavca i osiguranje predmeta zaloge.

Zalagodavac je ovlašćen da drži i upotrebljava predmet zaloge prema njegovoj uobičajenoj nameni i nakon upisa zaloge u Registar zaloge. Zalagodavac, međutim, gubi pravo na državinu ukoliko o dospelosti ne ispuni obavezu prema založnom poveriocu. Dalje, zalagodavac ima pravo da pribira plodove predmeta zaloge, ukoliko oni postoje, ali se ugovorom o zalozi može predvideti da plodove predmeta zaloge pribira založni poverilac umesto zalagodavca. Pravo zalagodavca je da predmet zaloge izda u zakup trećim licima, te da zaključuje ugovore kojima se predmet zaloge daje na upotrebu i pribiranje plodova, ukoliko nije drugačije regulisano ugovorom o zalozi.

Zalagodavac ima pravo da otuđi predmet zaloge i da prenese pravo svojine na predmetu zaloge trećem licu. Kao i novi vlasnik, zalagodavac je dužan da podnese zahtev Registru zaloge za upis založnog prava na teret novog vlasnika. Zalagodavac i novi vlasnik solidarno su odgovorni založnom poveriocu za štetu koja može nastati usled propusta da se izvrši upis zaloge na teret novog vlasnika u Registru zaloge. Prilikom otuđenja predmeta zaloge trećem licu primenjuje se princip prava sledovanja, jer novi vlasnik stiče pravo svojine opterećeno upisanim založnim pravom. „Međutim od prava sledovanja postoji izuzetak – ako zalagodavac predmet založnog prava prodaje u okviru svoje redovne delatnosti, kupac stiče pravo svojine bez tereta.”²⁵ Ukoliko je to u interesu založnog poverioca, ugovorom o zalozi se može isključiti pravo zalagodavca da otuđi predmet zaloge. „*Negative pledge clause* se često koristi kod

²³ Isto, 150.

²⁴ N. Tešić, *Nav. delo*, 2007, 151.

²⁵ V. Kozar, Z. Petrović, „Bezdržavska zaloga na pokretnim stvarima”, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, časopis za pravnu teoriju i praksu, Novi Sad, novembar 2010, broj 11, 496.

kreditiranja velikih multinacionalnih kompanija. Ugovaranje *negative pledge clause* je uobičajeno i u međunarodnim kreditnim odnosima.”²⁶

Kada je u pitanju upotreba predmeta zaloge, ugovorom o zalozi se može odrediti način upotrebe predmeta zaloge, ograničiti, pa čak i isključiti određeni načini upotrebe predmeta zaloge. Navedena ograničenja predstavljaju pogodnosti na strani založnog poverioca, čime se omogućava zaštita predmeta zaloge i pruža veća sigurnost u pogledu namirenja potraživanja.

Zalogodavac ima pravo da predmet zaloge ponovo založi, ukoliko ugovorne strane nisu drugačije predvidele ugovorom o zalozi.

„Založni poverilac kod registarske zaloge ima ovlašćenja odgovarajuća hipotekarnom poveriocu (pravo namirenja, prvenstva, sledovanja).”²⁷ Pravo namirenja podrazumeva pravo založnog poverioca da namiri svoje potraživanja iz predmeta zaloge. Zakon predviđa posebne ugovorne odredbe o namirenju, praveći razliku između zalagodavca kao privrednog subjekta i zalagodavca kao fizičkog lica.

Ukoliko je zalagodavac privredni subjekat, ugovorom o zalozi strane mogu predvideti pravo založnog poverioca da, ukoliko njegovo potraživanje ne bude namireno o dospelosti, proda predmet zaloge na vanskodskoj javnoj prodaji. Privredni subjekat je lice koje se profesionalno bavi privrednom delatnošću. Privredni subjekti mogu biti kako pravna lica (privredna društva) tako i fizička lica koja obavljaju privrednu delatnost (preduzetnici). Navedena odredba se jednako primenjuje na pravna lica javnog i privatnog prava. Ukoliko predmet zaloge ima tržišnu ili berzansku cenu, ugovorom se može predvideti pravo založnog poverioca da predmet zaloge, po toj ceni, proda ili da ga zadrži za sebe. Ako predmet založnog prava nema tržišnu ili berzansku cenu, založni poverilac ga može prodati na način na koji bi to učinio razuman i pažljiv čovek, čuvajući interese dužnika i zalagodavca, kad to nije isto lice.”²⁸

Zakon predviđa posebne odredbe ukoliko je zalagodavac fizičko lice, koje ugovor o zalozi zaključuje van okvira privredne delatnosti. U tom slučaju ugovorom o zalozi se ne može predvideti da će, ukoliko potraživanje založnog poverioca ne bude namireno o dospelosti, predmet založnog prava preći u svojinu založnog poverioca (klauzula *lex commissoria*), niti se može predvideti pravo založnog poverioca da predmet zaloge proda po unapred određenoj ceni ili da ga zadrži za sebe (marcijanska klauzula). Ugovaranje ovakvih klauzula je dozvoljeno nakon dospelosti potraživanja poverioca, s tim što je založni poverilac obavezan da višak vrednosti predmeta zaloge koji prelazi visinu potraživanja

²⁶ N. Tešić, *Nav. delo*, 171.

²⁷ M. Lazić, *Nav. delo*, 85.

²⁸ Čl. 27, st. 5. Zakona o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar (*Službeni glasnik RS*, br. 57/2003, 61/2005, 64/2006-ispr. i 99/2011-dr. zakoni).

vрати zalogodavcu, bez odlaganja. S druge strane, ugovorom o zalozi je moguće predvideti da će predmet zaloge preći u državinu založnog poverioca, ukoliko potraživanje poverioca ne bude namireno o dospelosti.²⁹

Komisorna klauzula i marcijanski pakt spadaju u zabranjene klauzule. Njihova zabrana je regulisana Zakonom o obligacionim odnosima, Zakonom o osnovama svojinsko-pravnih odnosa i Zakonom o hipoteci. Međutim, zakonodavac je napravio izuzetak kod zaloge na pokretnim stvarima upisanim u registar kada se privredni subjekat nalazi u svojstvu zalogodavca. Kada se fizička lica nađu u ulozi zalogodavca, zabrana ugovaranja navedenih klauzula postoji, sve dok ne nastupi dospelost potraživanja poverioca.

POSTUPAK NAMIRENJA

Predaja predmeta založnog prava poveriocu u državinu

Pravo namirenja je osnovno ovlašćenje založnog poverioca, koje obuhvata prodaju predmeta zaloge i namirenje potraživanja iz vrednosti dobijene usled prodaje. Založni poverilac stiče pravo na državinu predmeta zaloge ukoliko dužnik ne izmiri potraživanje prema poveriocu o dospelosti. Takođe, založni poverilac tada stiče pravo da iz vrednosti predmeta zaloge namiri u celosti svoje potraživanje, koje obuhvata kako glavnica, tako i kamatu i troškove naplate potraživanja. Poverilac je dužan da preostali iznos ostvaren prodajom predmeta vrati zalogodavcu. Ukoliko u roku od osam dana poverilac ne vrati višak cene zalogodavcu, obavezan je da vrati zalogodavcu i propisanu kamatu.

Postupak namirenja započinje kada založni poverilac dostavi preporučeno pismo, na adresu upisanu u Registar zaloge, zalogodavcu, dužniku (ukoliko to nije isto lice u pitanju) i trećem licu kod koga se predmet zaloge nalazi, koje predstavlja obaveštenje o nameri poverioca da namiri svoje potraživanje iz vrednosti predmeta zaloge. Založni poverilac je dužan da podnese Registru zaloge zahtev za registraciju početka postupka namirenja. Nakon dostavljanja navedenog obaveštenja, založni poverilac stiče pravo da predmet založnog prava uzme u državinu. Takođe, zalogodavac gubi pravo pravnog raspolaganja predmetom zaloge, odnosno ne može raspolagati predmetom zaloge bez saglasnosti založnog poverioca. Ukoliko zalogodavac prodaje predmet zaloge u okviru obavljanja redovne delatnosti, zabrana raspolaganja se ne može isticati prema savesnom pribaviocu stvari.

²⁹ D. Popov, „Zaloga na pokretnim stvarima upisanim u registar u pravu Republike Srbije”, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 2/2009, Novi Sad, 212, 213.

Zalogodavac, odnosno dužnik, je dužan da sarađuje sa založnim poveriocem u toku postupka namirenja, kao i da pruži poveriocu sva neophodna obaveštenja vezana za postupak namirenja, u suprotnom je dužan da nadoknadi založnom poveriocu nastalu štetu.

Pored navedenog, obaveza zalogodavca je da trpi namirenje potraživanja založnog poverioca iz predmeta zaloge, nakon što mu bude dostavljeno obaveštenje o namirenju. Zalogodavac je dužan da preduzme sve neophodne radnje za namirenje potraživanja založnog poverioca, među koje spadaju predaja predmeta zaloge u državinu poveriocu, odnosno isprave neophodne za sticanje državine i uzdržavanje od radnji kojim se umanjuje vrednost predmeta zaloge, u suprotnom je dužan da nadoknadi založnom poveriocu štetu prouzrokovanu kršenjem navedenih obaveza.

Zakonodavac je predvideo posebne odredbe kojima se reguliše situacija kada zalogodavac odbija da dobrovoljno preda predmet založnog prava poveriocu radi namirenja potraživanja. Ako zalogodavac dobrovoljno ne izvrši svoju obavezu predaje predmeta založnog prava založnom poveriocu, založni poverilac može sudu podneti zahtev za donošenje rešenja o oduzimanju predmeta založnog prava od zalogodavca ili lica u čijoj se državini predmet založnog prava nalazi i predaji tog predmeta založnom poveriocu u državinu.³⁰ Radi donošenja sudskog rešenja, poverilac je dužan da priloži overen izvod iz Registra zaloge i ugovor o zalozi. Navedeni zahtev predstavlja predlog za izvršenje na osnovu izvršne isprave, s obzirom da se izvod iz Registra zaloge smatra izvršnom ispravom, u skladu sa Zakonom. U sudskoj praksi je u više navrata potvrđen stav da je izvod iz Registra zaloge jedina isprava na osnovu koje se može doneti rešenje o sprovođenju izvršenja radi predaje predmeta zaloge u državinu založnom poveriocu. „Izvršni poverilac je dužan da prilikom podnošenja zahteva sudu podnese overeni izvod iz Registra zaloge i Ugovor o zalozi. Međutim, prema stanju u spisima, uz predlog za izvršenje dostavljeno je rešenje Agencije za privredne registre kojim se odobrava upis zabeležbe da je započeo postupak namirenja potraživanja kao i Ugovor o zalozi. Proizilazi da u navedenoj situaciji ne postoji izvršna isprava na osnovu koje je doneto ožalbena rešenje o izvršenju.”³¹

Rokovi za donošenje rešenja o izvršenju i sprovođenje postupka oduzimanja stvari su kratki i iznose tri dana, što ukazuje na hitnost postupanja. Pravni lek protiv rešenja o oduzimanju predmeta je prigovor koji zalogodavac može izjaviti u roku od tri dana od dana prijema rešenja. Prigovor se može izjaviti ukoliko založno pravo ne postoji, ukoliko poveriočevo potraživanje ne postoji

³⁰ Čl. 41, st. 1. Zakona o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar (*Službeni glasnik RS*, br. 57/2003, 61/2005, 64/2006-ispr. i 99/2011-dr. zakoni).

³¹ Rešenje Privrednog apelacionog suda, Iž. 2932/2010 od 21. 10. 2010. godine – Sudska praksa privrednih sudova – *Bilten* br. 4/2010, Paragraf Lex.

ili ukoliko je dug izmiren u celosti, a uz prigovor je neophodno podneti odgovarajuće dokaze. Prigovor nema suspenzivno dejstvo.

Kad je reč o postupku po prigovoru i uopšte o postupku sticanja državine na predmetu zaloge, Zakon upućuje na primenu Zakona o izvršenju i obezbeđenju. Reč je o odredbama zakona koje regulišu izvršenje predajom pokretne stvari. Izvršenje radi predaje jedne ili više individualno određenih ili individualizovanih stvari koje se nalaze kod izvršnog dužnika sprovodi se tako što se te stvari oduzimaju od izvršnog dužnika i predaju uz potvrdu izvršnom poveriocu.³²

Sudska praksa je u vreme važenja Zakona o izvršnom postupku zauzela stav da se na osnovu izvoda iz Registra zaloge u postupku prinudnog izvršenja može zahtevati samo predaje predmeta zaloge, ali ne i namirenje obezbeđenog potraživanja.³³ Za razliku od Zakona o izvršnom postupku, važećim Zakonom o izvršenju i obezbeđenju je predviđeno da je izvod iz registra založnih prava na pokretnim stvarima izvršna isprava, te se na osnovu izvoda iz Registra zaloge može istovremeno tražiti predaja i namirenje iz predmeta zaloge. Takođe, Zakonom o izvršenju i obezbeđenju je predviđen rok od 5 radnih dana za ulaganje prigovora protiv rešenja o izvršenju, te se postavlja pitanje da li se radi o neusaglašenim odredbama ZOZP i ZIO ili se radi o nameri zakonodavca da ukaže na hitnost postupanja u postupku prinudne predaje predmeta registrovane zaloge. S druge strane, Zakonom su predviđeni kraći rokovi za donošenje odluka suda, kao i za ulaganje prigovora nego što je to predviđeno Zakonom o izvršenju i obezbeđenju, čime se poboljšava položaj založnog poverioca i omogućava da poverilac što brže stekne državinu na predmetu zaloge. Navedenim odredbama Zakona je omogućeno postojanje pravnog mehanizma koji štiti založnog poverioca u situaciji kada zalagodavac odbija da preda predmet registrovane zaloge.

Zakonom je posebno regulisana situacija kada se radi o predmetu zaloge koji zbog svoje prirode nije podoban za prenos u državinu. To mogu biti stvari, ali i prava, kao što je na primer udeo u privrednom društvu. Ako je predmet zaloge nepodoban za prenos u državinu, ili ako je to u interesu založnog poverioca, na njegov predlog sud može odrediti administratora, odnosno lice koje će se starati o predmetu zaloge do trenutka namirenja založnog poverioca. Primena ove odredbe Zakona još uvek nije ustaljena u praksi.

³² Čl. 209, st. 1. Zakona o izvršenju i obezbeđenju (*Službeni glasnik RS*, br. 31/2011, 99/2011-dr. zakon i 109/2013-odluka US, 55/2014, 139/2014).

³³ N. Tešić, Obezbeđenje na pokretnim stvarima i potraživanjima (Republika Srbija), *Forum za građansko pravo za jugoistočnu Evropu, Izbor radova i analiza*, Prva regionalna konferencija, Cavtat, 2010, Knjiga II, 239 i 240.

Načini namirenja založnog poverioca: sudska i vansudska prodaja predmeta zaloge

Založni poverilac može svoje potraživanje namiriti prodajom predmeta zaloge putem sudske ili putem vansudske prodaje.

Sudska prodaja predmeta zaloge se sprovodi na taj način što poverilac može zahtevati od suda, nakon što je u Registru zaloge izvršen upis početka namirenja, donošenje odluke o prodaji predmeta zaloge putem javne prodaje ili po tekućoj ceni, ukoliko predmet ima tržišnu ili berzansku cenu. Ukoliko bi troškovi javne prodaje bili nesrazmerni u odnosu na vrednost predmeta zaloge, sud može odlučiti da ga založni poverilac proda po ceni utvrđenoj od strane stručnog lica, ili da ga založni poverilac (na njegov zahtev) zadrži po toj ceni za sebe.

Vansudska prodaja predmeta zaloge može se sprovesti u roku od 30 dana od upisa početka namirenja u Registru zaloge, s tim što se zalagodavac i založni poverilac (nakon dostavljanja obaveštenja zalagodavcu o početku postupka namirenja) mogu sporazumeti da se vansudska prodaja može sprovesti u kraćem roku od 30 dana. Dužnik i zalagodavac mogu ispuniti obavezu prema založnom poveriocu u bilo koje vreme pre prodaje predmeta zaloge.

Vansudska prodaja predmeta zaloge može se sprovesti javnom prodajom putem nadmetanja ili se stvar može prodati po tržišnoj ili berzanskoj ceni, ukoliko su navedeni načini prodaje predviđeni ugovorom o zalozi.

Sprovođenje javne prodaje može se poveriti stručnom licu.

U slučaju sprovođenja vansudske prodaje putem javnog nadmetanja, Zakon predviđa izuzetak kada je zalagodavac fizičko lice koje ugovor o zalozi zaključuje izvan okvira privredne delatnosti. U tom slučaju, založni poverilac može pristupiti prodaji predmeta zaloge putem javnog nadmetanja samo ako su se zalagodavac i založni poverilac sporazumeli o tome u trenutku dospelosti potraživanja založnog poverioca. Zakonodavac je predvideo navedeni izuzetak i kada je reč o vansudskoj prodaji predmeta zaloge po tržišnoj ili berzanskoj ceni. Zakonodavac na ovaj način pruža zaštitu fizičkim licima koja se nalaze u svojstvu zalagodavca i na taj način iskazuje svoju naklonost ka primeni načela oficijalnosti u slučaju kada je zalagodavac fizičko lice koje zaključuje ugovor o zalozi van okvira privredne delatnosti. Fizička lica kao zalagodavci se nalaze u položaju neravnopravnih pregovarača i spremna su da pristanu na sve uslove koje im založni poverilac nudi prilikom zaključenja ugovora o zalozi. Ukoliko je založni poverilac pravno lice, onda se radi o neravnopravnosti kako u pogledu finansijske moći, tako i u pogledu poznavanja tržišnog poslovanja. Upravo iz tog razloga je zakonodavac pravično postupio predviđajući navedena ograničenja prilikom ugovaranja vansudske prodaje predmeta zaloge.

Ugovorom može biti predviđena prodaja predmeta zaloge po tržišnoj ili berzanskoj ceni. Tržišna cena je cena po kojoj se iste ili slične stvari redovno prodaju pod uobičajenim okolnostima na mestu i u vreme prodaje predmeta založnog prava.³⁴ Ukoliko u mestu gde se prodaja sprovodi predmet zaloge nema tržišnu cenu u vreme prodaje, uzeće se u obzir tržišna cena sa najbližeg tržišta. Berzanska cena predstavlja cenu po kojoj se stvari koje su iste kao predmet zaloge (ili slične) prodaju na najbližoj berzi. Založni poverilac može poveriti prodaju predmeta zaloge licu koje se profesionalno bavi davanjem zajmova uz zalogu ili prodajom takvih stvari, da u njegovo ime i za račun proda predmet zaloge.

Ako predmet založnog prava nema tržišnu ili berzansku cenu, založni poverilac ga može prodati na način na koji bi to učinio razuman i pažljiv čovek, čuvajući interese dužnika i zalagodavca.³⁵

Založni poverilac je dužan da obavesti zalagodavca (odnosno zalagodavca i dužnika) kao i treće lice kod koga se predmet zaloge nalazi, o mestu i vremenu prodaje predmeta zaloge. Ukoliko je prodaja sprovedena bez prisustva zalagodavca (odnosno zalagodavca i dužnika), izvršni poverilac je dužan da izvesti navedena lica, i to svakog posebno, o okolnostima vezanim za sprovedenu prodaju, o ceni, o troškovima, o načinu na koji je sprovedena prodaja i o drugim značajnim okolnostima.

Zakonodavac je predvideo i poseban oblik pravne zaštite zalagodavca od nezakonite vanskudske prodaje predmeta zaloge. Zalagodavac je ovlašćen da podnese tužbu, u roku od 30 dana od dana upisa početka prodaje predmeta u Registar zaloge, kojom se osporava pravo založnog poverioca da namiri svoje potraživanje vanskudskom prodajom predmeta zaloge. U ovom postupku zalagodavac je dužan da dokaže da poveriočevo potraživanje ne postoji, odnosno da ne postoji založno pravo poverioca, da potraživanje postoji ali da nije dospelo za naplatu ili da je dug isplaćen u celosti. Ovom tužbom se ne odlaže sprovođenje vanskudske prodaje predmeta zaloge, osim ako zalagodavac u postupku priloži javnu ispravu ili privatnu ispravu overenu na zakonom propisan način koja potvrđuje osnovanost njegovih navoda iz tužbe. Postupak po navedenoj tužbi je hitan i sud je dužan da se rukovodi ovim načelom prilikom zakazivanja ročišta i određivanja rokova za postupanje.

Lica koja su stekla pravo svojine na predmetu zaloge kupovinom na sudskoj ili vanskudskoj prodaji, stiču pravo svojine na predmetu zaloge bez ikakvih

³⁴ Čl. 47, st. 3. Zakona o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar (*Službeni glasnik RS*, br. 57/2003, 61/2005, 64/2006-ispr. i 99/2011-dr. zakoni).

³⁵ Čl. 47, st. 6. Zakona o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar (*Službeni glasnik RS*, br. 57/2003, 61/2005, 64/2006-ispr. i 99/2011-dr. zakoni).

tereta. Ova odredba se odnosi na savesne kupce i njihovo pravo svojine se ne može osporavati zbog eventualnih propusta u postupku prodaje.

PRESTANAK ZALOŽNOG PRAVA – NAČINI PRESTANKA

„Registarska zaloga, formalnopravno, prestaje momentom ispisa iz Registra zaloge.”³⁶ Zahtev za brisanje registrovane zaloge može podneti založni poverilac, zalogodavac i zainteresovano lice koje ima pravni interes da se iz Registra zaloge izvrši brisanje zaloge. Uz zahtev za brisanje zaloge podnosi se i odgovarajući dokument koji predstavlja materijalnopravni osnov prestanka zaloge.

Prestanak potraživanja založnog poverioca isplatom dugovanja ili na neki drugi način jedan je od materijalnopravnih osnova za podnošenje zahteva za brisanje registrovane zaloge. Zastarelost potraživanja ne isključuje pravo založnog poverioca da se namiri iz predmeta registrovane zaloge.

Osnov za prestanak registrovane zaloge i brisanje iz Registra zaloge predstavlja i propast predmeta zaloge. Ukoliko je predmet zaloge osiguran, založno pravo se konstituiše na potraživanju iznosa, odnosno naknade, osiguranja.

Založno pravo prestaje na osnovu prodaje predmeta zaloge, izvršene radi namirenja potraživanja založnog poverioca. Ukoliko se radi o sudskoj prodaji, sud će rešenjem odrediti brisanje založnog prava iz Registra zaloge, nakon što odluka o namirenju postane pravnosnažna. S druge strane, kada je reč o vansudskoj prodaji, založni poverilac je u obavezi da izda ispravu na osnovu koje zalogodavac može zatražiti brisanje založnog prava. Pravo na izdavanje ovakve isprave ima i kupac predmeta zaloge u vansudskoj prodaji.

Založno pravo može prestati odricanjem založnog poverioca od zaloge putem izjave u pisanoj formi, kada se svojstvo založnog poverioca stekne u istom licu sa svojstvom dužnika (konfuzija) i kada založni poverilac stekne pravo svojine na predmetu založnog prava (konsolidacija).

Ako dužnik ili zalogodavac, kad to nije isto lice, traži brisanje založnog prava, dužan je da podnese Registru zaloge pismenu izjavu založnog poverioca da pristaje na brisanje ili sudsku odluku kojom se utvrđuje da je založno pravo prestalo.³⁷

³⁶ M. Lazić, *Nav. delo*, 90.

³⁷ Čl. 55. Zakona o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar *Službeni glasnik RS*, br. 57/2003, 61/2005, 64/2006-isp. i 99/2011-dr. zakoni).

REGISTAR ZALOGE

Pojam i nadležnost

Jedinstvena evidencija registrovane zaloge fizičkih i pravnih lica naziva se Registar založnog prava.³⁸ Registar zaloge je jedinstvena elektronska baza podataka, čija je osnova centralna baza podataka u kojoj se čuvaju svi podaci uneti u Registar zaloge.³⁹

Nadležnost za vođenje Registra zaloge pripada Agenciji za privredne registre. Agencija za privredne registre ima status pravnog lica i posluje u skladu sa propisima kojima se reguliše položaj javnih agencija. Registar zaloge se vodi u okviru Agencije za privredne registre počev od 15. 8. 2005. godine. Registar zaloge vodi Registrator koga imenuje i razrešava Upravni odbor Agencije za privredne registre, uz prethodnu saglasnost Vlade Republike Srbije. Registrator se imenuje na period od četiri godine, uz mogućnost da bude ponovo imenovan. Na postupak registracije u Registru zaloge primenjuju se Zakon o postupku registracije u Agenciji za privredne registre (*Službeni glasnik RS*, br. 99/11 i 83/2014) i Pravilnik o sadržini Registra založnog prava na pokretnim stvarima i pravima i dokumentaciji potrebnoj za registraciju *Službeni glasnik RS*, br. 31/2013).

Podaci iz Registra zaloge su dostupni svim licima. Svako ima pravo da izvrši pretragu podataka u toku radnog vremena Registra zaloge, i to u bilo kojoj jedinici Registra. Načelo javnosti podataka ogleda se i u pravu svakog lica da zatraži overeni izvod sa podacima o registrovanoj zalozi. Dostupnost određenih podataka iz Registra zaloge može se ograničiti u skladu sa popisima kojima se reguliše zaštita podataka o ličnosti i poslovna tajna.

U našem pravu važi pretpostavka da su sva lica upoznata sa postojanjem založnog prava i sa podacima upisanim u Registar zaloge, te se niko ne može pozvati na okolnost da mu podaci iz Registra nisu poznati. S druge strane, za podatke upisane u Registar zaloge ne važi pretpostavka istinitosti podataka, što znači da Agencija za privredne registre ne garantuje da je zalagodavac vlasnik predmeta zaloge niti da je osnov upisa zaloge važeći sa pravnog aspekta. Iz navedenog proizilazi da lica koja proveravaju bonitet određenog subjekta moraju sama da provere istinitost upisanih podataka u Registar zaloge, što pre svega otežava tokove privrednog poslovanja.

³⁸ U Zakonu o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar upotrebljava se naziv Registar zaloge, dok je u okviru Agencije za privredne registre zvaničan naziv Registar založnog prava.

³⁹ Čl. 56, st. 2. Zakona o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar (*Službeni glasnik RS*, br. 57/2003, 61/2005, 64/2006-ispr. i 99/2011-dr. zakoni).

Za podatke koji se upisuju u Registar zaloge važi načelo vremena nastanka i vremenskog redosleda, te prvenstvo o odlučivanju ima ranije podneta prijava.

Sadržina Registra zaloge i postupak registracije

U Registar zaloge se upisuju svi podaci koji se tiču založnog prava. Pored registracije upisa, izmene i brisanja zaloge, vrši se registracija zabeležbi, i to: zabeležba o započetom postupku namirenja, zabeležba spora (ukoliko se vodi parnični postupak čiji je predmet založno pravo, pokretna stvar ili pravo koje je predmet zaloge ili neki drugi odnos strana u vezi sa registrovanom zalogom) i zabeležba podataka o činjenicama i dokumentima koji su značajni za pravni promet, a odnose se na registrovanu zalogu.

Registar zaloge sadrži podatke o tačnom vremenu prijema prijave za registraciju (dan, čas i minut), vrsti založnog prava (ugovorno, sudsko, zakonsko založno pravo), subjektima založnog prava, i to podatke o založnom poveriocu, zalagodavcu i dužniku kada dužnik i zalagodavac nisu isto lice, predmetu založnog prava (podaci kojima se bliže određuje pokretna stvar ili pravo koje je predmet zaloge, a ukoliko su u pitanju pokretne stvari određene po vrsti ili zbir pokretnih stvari, opis, količina ili broj stvari, mesto gde se one nalaze, procena njihove vrednosti i/ili drugi podaci na osnovu kojih se predmet založnog prava bliže određuje), pravnom osnovu založnog prava i novčanom potraživanju koje se obezbeđuje založnim pravom, koje može biti opredeljeno u domaćoj i/ili stranoj valuti, i to osnovni i maksimalni iznos obezbeđenog potraživanja.⁴⁰

Ako je subjekat založnog prava domaće fizičko lice, u Registar zaloge obavezno se unose podaci o imenu i prezimenu, jedinstvenom matičnom broju lica, i podaci o prebivalištu, odnosno boravištu, dok se u slučaju da je subjekat založnog prava strano fizičko lice umesto matičnog broja upisuje broj pasoša i zemlju izdavanja.

Ukoliko je subjekat založnog prava domaće pravno lice, Registar zaloge sadrži podatke o poslovnom imenu pravnog lica, matičnom broju i adresi sedišta, a u slučaju stranog pravnog lica kao subjekta založnog prava u Registar se upisuju podaci o poslovnom imenu, nazivu nadležnog stranog registra, registarskoj oznaci pravnog lica kod nadležnog stranog registra i adresi sedišta.

Postupak registracije zaloge pokreće se podnošenjem registracione prijave Registru zaloge. Registraciona prijava se podnosi putem odgovarajućeg re-

⁴⁰ Čl. 3. st. 1. Pravilnika o sadržini Registra založnog prava na pokretnim stvarima i pravima i dokumentaciji potrebnoj za registraciju (*Službeni glasnik RS*, br. 31/2013).

gistracionog obrasca.⁴¹ Uz registracioni obrazac, neophodno je priložiti propisanu dokumentaciju. Ona se pre svega sastoji iz dokumentacije koja predstavlja pravni osnov za registraciju zaloge, druga dokumenta iz kojih se mogu utvrditi svi podaci neophodni za registraciju zaloge i dokaz o uplati naknade za vođenje postupka registracije. Dokument koji predstavlja pravni osnov za upis zaloge razlikuje se u zavisnosti od vrste zaloge koja se registruje. Ukoliko se radi, na primer, o registraciji ugovorne zaloge, neophodno je priložiti ugovor o zalozi ili drugi odgovarajući pravni osnov koji sadrži elemente ugovora o zalozi, zajedno sa izjavom zalagodavca da pristaje na upis založnog prava u korist založnog poverioca (koja može biti sadržana i u ugovoru o zalozi) i koja mora biti overena pred nadležnim organom overe, ukoliko je zalagodavac fizičko lice.⁴² „Dostavljanjem rešenja o izvršenju na udelu u društvu sa ograničenom odgovornošću sudu odnosno organizaciji koja vodi registar, vrši se plenidba udela koji je predmet izvršenja. Izjava zalagodavca da pristaje da poverilac upiše založno pravo u Registar zaloge propisana čl. 65a st. 3. t. 2) Zakona o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u Registar potrebna je za upis u Registar zaloge na osnovu ugovora, a ne i za upis založnog prava na osnovu odluke suda i za upis zakonskog založnog prava”.⁴³

Pravilnikom o sadržini Registra založnog prava na pokretnim stvarima i pravima i dokumentaciji potrebnoj za registraciju (*Službeni glasnik RS*, br. 31/2013) detaljno je regulisano koju je dokumentaciju neophodno podneti uz registracioni obrazac da bi se sprovela registracija izmene ili dopune podataka o registrovanoj zalozi, registracija zabeležbe i brisanja registrovane zabeležbe i registracija brisanja registrovane zaloge.

Podnosilac registracione prijave za registraciju zaloge može biti založni poverilac i zalagodavac. Ostale registracione prijave može podneti bilo koje zainteresovano lice, odnosno lice koje ima pravni interes za sprovođenje određene registracije od strane Registra zaloge.⁴⁴ Registracionu prijavu ovlašćena lica mogu podneti lično ili preko punomoćnika. Ukoliko punomoćnik podnosioca registracione prijave nije advokat, a podnosilac prijave je fizičko lice, punomoćje mora biti overeno od strane nadležnog organa overe.

Registracija i brisanje podataka koji se vode pri Registru zaloge može se vršiti i po službenoj dužnosti, ukoliko je nadležni organ dostavio odluku Re-

⁴¹ Registracioni obrazac se može pribaviti u svakoj organizacionoj jedinici Agencije za privredne registre ili putem internet stranice Agencije za privredne registre.

⁴² O pravnim osnovima za registraciju zaloge bilo je više reči u poglavlju o predmetu i vrstama registrovane zaloge.

⁴³ Presuda Vrhovnog suda Srbije, U. 6258/2007 od 19. 11. 2008, Paragraf Lex.

⁴⁴ Na primer, podnosilac registracione prijave za registraciju zabeležbe spora može biti stranka u parničnom postupku čiji je predmet ujedno i predmet registrovane zaloge.

gistru koja predstavlja pravni osnov za upis odnosno brisanje zaloge. Takođe, registracija ili brisanje podataka po službenoj dužnosti vrši se i kada je to zakonom propisano.

Registrator je dužan da donese odluku o registracionoj prijavi u roku od pet dana od dana prijema prijave. Ukoliko Registrator ne donese odluku u pomenutom roku, smatra se da je prijava usvojena, donosi se rešenje o usvajanju i registracija se bez odlaganja sprovodi u Registru, osim ukoliko se radi o stvari koja nije predmet registracije u Registru zaloge, ukoliko je podatak već registrovan ili ukoliko Registrator nije nadležan da odlučuje o spornoj prijavi.

Registrator donosi odluku o prijavi u formi rešenja, bez obzira da li se donosi odluka o usvajanju ili odbacivanju registracione prijave. Odluka u formi zaključka se donosi samo kada se odlučuje o zahtevu za ispravku greške. Podnosiocu prijave se ostavlja rok od 30 dana od dana objavljivanja zaključka na internet stranici Agencije za privredne registre da izvrši dopunu registracione prijave.

Odluka Registratora može se pobijati žalbom u roku od 30 dana od dana objavljivanja odluke. Ovom odredbom Zakon o postupku registracije u Agenciji za privredne registre produžen je nekadašnji rok od 15 dana, koji se računao od dana prijema odluke od strane podnosioca prijave.

Žalba se podnosi nadležnom ministru, preko Agencije za privredne registre. Registrator može odlučiti o žalbi rešenjem u roku od 5 dana od prijema iste. U protivnom, žalba se dostavlja nadležnom ministru, koji je dužan da donese odluku po žalbi u roku od 30 dana od dana prijema žalbe u ministarstvu. Ministar može doneti odluku kojom se žalba odbacuje ako je neblagovremena, nedopuštena ili podneta od strane neovlašćenog lica, kojom se žalba odbija kao neosnovna, može usvojiti žalbu, ukinuti odluku Registratora i vratiti na ponovno odlučivanje ili ukinuti odluku Registratora i samostalno odlučiti o prijavi.

REGISTROVANA ZALOGA U ZEMLJAMA REGIONA

Bivše članice SFRJ su usvojile slična zakonodavna rešenja u pogledu regulisanja bezdržavinske zaloge. Jedan od razloga je svakako taj što su bivše jugoslovenske republike u isto vreme prolazile (i još uvek prolaze) kroz period privredne, društvene i zakonodavne tranzicije i što na sličan način sprovode usklađivanje propisa za zakonodavnim rešenjima zemalja Zapadne Evrope.

Proces zakonodavne tranzicije je težak i mukotrpan proces, praćen potresima kako unutar organa zakonodavne, sudske i izvršne vlasti, tako i među građanima. Bivše socijalističke zemlje su prelaskom na sistem tržišne privrede

primorane da stvore i ustale praksu u pogledu primene klasičnih instituta založnog prava (poput hipoteke) i novih sredstava obezbeđenja potraživanja.

S druge strane, zemlje naslednice SFRJ su u prednosti iz razloga što na raspolaganju imaju gotove modele novih instituta založnog prava u zemljama Zapadne Evrope, te uz pomoć pravnih diskusija vođenih u ovim zemljama, bivše članice SFRJ mogu znatno lakše doći do rešenja u pogledu implementacije ovih novih instituta u sopstvene pravne sisteme, koji svakako prolaze kroz fazu opšte reorganizacije.⁴⁵

Svi pravni sistemi zemalja bivših članica SFRJ poznaju institut bezdržavinske zaloge. „Prilikom reforme prava osiguranja u ovim zemljama znatno je proširen krug objekata na kojima se može zasnovati založno pravo, napušteni su određeni tradicionalni principi ovog prava i nastala su nova sredstva obezbeđenja na pokretnim stvarima.”⁴⁶ Na ovaj način su postavljeni pravni temelji razvoja tržišne privrede i omogućeno je efikasnije sprovođenje finansijskih transakcija.

U Republici Crnoj Gori je 2002. godine usvojen Zakon o zalozi kao sredstvu obezbeđenja potraživanja (*Službeni list RCG*, br. 38/02). Ovaj zakon predstavlja kodeks ugovornog založnog prava na pokretnim stvarima. Zakon se ne primenjuje na prenos potraživanja po osnovu naknada iz radnog odnosa zaposlenog, prodaju potraživanja po računima kao deo kupoprodaje ili drugog pravnog posla iz kojih su nastali i hipoteku, osim ako se radi o nepokretnostima po nameni.⁴⁷ Zakonom je regulisan predmet zaloge, ugovorna zaloga, sadržina ugovora o zalozi, zaloga koja ne nastaje na osnovu ugovora, prava trećih lica, registar i uvid javnosti u ugovorne zaloge, neispunjenje obaveze i izvršenje. Podaci iz Registra zaloge su javni i svako lice može podneti zahtev za uvid u podatke iz pretrage Registra. Sticanje registrovane zaloge je drugačije uređeno Zakonom o zalozi kao sredstvu obezbeđenja potraživanja Crne Gore u odnosu na rešenje prihvaćeno u našem pravu. „U pravu Republike Crne Gore, registarska zaloga smatra se konstituisanom u trenutku zaključenja ugovora o zalozi, u pisanoj formi.”⁴⁸ Pod perfektuiranjem zaloge podrazumeva se da je zaloga konstituisana i da je prijava zaloge registrovana u skladu sa zakonom. Vremenom

⁴⁵ M. Povlakić, „Stvarnopravna sredstva osiguranja na pokretnim stvarima u zemljama nasljednicama bivše SFRJ”, Budimpeštanski simpozijum, *Doprinos reformi stvarnog prava u državama jugoistočne Evrope*, Bremen, 2003, 221, 222.

⁴⁶ D. Medić, *Novo stvarno pravo Republike Srpske*, Banja Luka, 2011, 159.

⁴⁷ Čl. 1. st. 4. Zakona o zalozi kao sredstvu obezbeđenja potraživanja (*Službeni list RCG*, br. 38/02).

⁴⁸ M. Vučković, „Založno pravo na pokretnim stvarima upisanim u registar”, *Zbornik radova Harmonizacija građanskog prava u regionu*, Istočno Sarajevo, 2013, 318.

registracije smatra se vrijeme dostavljanja prijave zaloge registru.⁴⁹ U skladu sa našim Zakonom, zaloga se stiče upisom u Registar zaloge. Upis u Registar zaloge se smatra konstitutivnim elementom registrovane zaloge, dok je prema pravu Crne Gore to zaključenje ugovora o zalozi u propisanoj formi. Shodno Zakonu o zalozi kao sredstvu obezbjeđenja potraživanja, prijava zaloge važi tri godine nakon datuma registracije.⁵⁰ Domaće pravo ne poznaje ograničenje trajanja registrovane zaloge. Uz zakon je usvojeno i posebno Uputstvo o radu registra zaloga (*Službeni list RCG*, br. 37/03). Registar zaloga predstavlja sastavni deo Privrednog suda u Podgorici i njegovim radom rukovodi regulator koga imenuje predsednik suda, za razliku od Registra zaloge pri Agenciji za privredne registre Republike Srbije, koja ima svojstvo pravnog lica i posluje u skladu sa propisima o javnim agencijama.

Okvirnim zakonom o zalozima (*Službeni glasnik BiH*, br. 28/04) usvojenim od strane parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, regulisano je založno pravo na pokretnim stvarima i postupak registracije bezdržavinske zaloge u BiH. Kao model donošenja navedenog propisa, poslužio je Jednoobrazni trgovački zakonik SAD iz 1962. godine. S obzirom da se radi o pravnom propisu usvojenom u okviru pravnog sistema anglosaksonskog tipa, u pravnoj teoriji se postavlja pitanje opravdanosti korišćenja ovog zakona kao modela, jer se kao posledica javio značajan broj nerazumljivih pravnih termina u Okvirnom zakonu o zalozima, koji ne odgovaraju pravnoj tradiciji BiH. Tako se recimo u zakonu upotrebljava pravni termin „Posebno svojinsko pravo”, pod kojim se podrazumeva zadržavanje prava vlasništva, lizing, dugoročni zakup, komisijom, iako navedeni termin nije do sada bio u upotrebi u pravnom sistemu BiH.⁵¹ Registrovana zaloga na osnovu ugovora u pravnom sistemu BiH nastaje ispunjenjem 4 uslova, nezavisno od redosleda ispunjena, i to: da je izvršena registracija zaloge, da su založni poverilac i založni dužnik zaključili ugovor o zalozi, da je založni dužnik vlasnik stvari na kojoj se konstituiše zaloga i da je založni poverilac ili drugo lice u skladu sa ugovorom o zalozi (ili sa drugim ugovorom povezanim sa ugovorom o zalozi) dao ili se obavezao dati kredit založnom dužniku ili trećem licu.⁵² Okvirnim zakonom o zalozima je znatno proširen krug objekata koji mogu biti predmet založnog prava. Baš kao i u pravu Republike Srbije, predviđeno je odstupanje od načela specijalnosti, te predmet zaloge može biti stvar u vlasništvu izvršnog dužnika, kao i ona stvar koju će izvršni

⁴⁹ Čl. 2. i čl. 15, st. 1. Zakona o zalozi kao sredstvu obezbjeđenja potraživanja (*Službeni list RCG*, br. 38/02)

⁵⁰ Čl. 17. st. 2. Zakona o zalozi kao sredstvu obezbjeđenja potraživanja (*Službeni list RCG*, br. 38/02).

⁵¹ R. Jotanović, Registrovana zaloga prema Okvirnom zakonu o zalozima, *Srpska pravna misao*, Časopis za pravnu teoriju i praksu, Banja Luka, 2015, 12, 13.

⁵² Čl. 4, st. 1. Okvirnog zakona o zalozima (*Službeni glasnik BiH*, br. 28/04).

dužnik steći u budućnosti, nakon zaključenja ugovora o zalozi. Okvirnim zakonom se stvar definiše kao telesna ili netelesna pokretna stvar, koja može biti individualno određena ili određena po rodu.⁵³ Upis u registar zaloge nema konstitutivno dejstvo, kao ni samo brisanje iz registra, već se gubi pravo prvenstva u pogledu namirenja.⁵⁴ Iz navedenog se može zaključiti da se konstituisanje zaloge razlikuje prema pravu BiH i pravu Republike Srbije. Registar zaloga u BiH vodi Kancelarija za registar, organizaciona jedinica pri Ministarstvu pravde Bosne i Hercegovine.

U hrvatskom pravu zaloga može nastati na osnovu ugovora ili na osnovu odluke suda, odnosno odluke javnog beležnika, upisom u odgovarajući javni registar.⁵⁵ Prema Zakonu o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (NN 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14), predmet registrovane zaloge mogu biti stvari za koje je način sticanja prava svojine upis u odgovarajući registar i stvari koje je nemoguće koristiti bez takvog upisa. Ovim zakonskim ograničenjima u pogledu predmeta zaloge dovode se u nepovoljniji položaj vlasnici pokretnih stvari, koje ne spadaju u navedene grupe i na kojima se ne može konstituisati registrovana zaloga. „Predmet sudskog odnosno javnobeležničkog založnog prava mogu biti sve pokretne stvari i sa njima izjednačeni 'pravni entiteti'.”⁵⁶

Uporednopravni prikaz instituta bezdržavinske zaloge u Republici Mađarskoj i u našem pravu je neophodan jer se radi o susednim zemljama sa srodnom pravnom tradicijom, u kojima je na sličan način regulisan predmetni institut. S druge strane, razlike koje postoje između ova dva pravna sistema u pogledu uređenja registrovane zaloge treba svakako uzeti kao temu pravnih diskusija u cilju pronalaženja boljih pravnih rešenja za regulisanje ovog instituta. U mađarskom pravu registrovana zaloga je regulisana Građanskim zakonikom Republike Mađarske, u petoj knjizi pod nazivom „Stvarna prava”, pod naslovom VII „Založno pravo, trećeg dela: – Ograničena stvarna prava”⁵⁷. Termin koji se upotrebljava za institut registrovane zaloge u mađarskom pravu je hipoteka na pokretnim stvarima. Kada je reč o predmetu registrovane zaloge, Građanski zakonik Republike Mađarske odstupa od načela specijalnosti i predviđa da predmet založnog prava mogu biti individualno određene stvari, stvari određene po vrsti, kao i zbir stvari. Međutim, za razliku od našeg prava, mađar-

⁵³ R. Jotanović, Registrovana zaloga prema Okvirnom zakonu o zalozima, *Srpska pravna misao*, časopis za pravnu teoriju i praksu, Banja Luka, 2015, 20–23.

⁵⁴ *Isto*, 2015, 26.

⁵⁵ M. Vučković, Založno pravo na pokretnim stvarima upisanim u registar, Zbornik radova „Harmonizacija građanskog prava u regionu”, Istočno Sarajevo, 2013, 319.

⁵⁶ *Isto*, 320, 321.

⁵⁷ Izmene i dopune Građanskog zakonika su stupile na snagu 15. marta 2014. godine.

sko pravo ne propisuje izričito mogućnost zalaganja buduće stvari. Navedeno pravno rešenje je najverovatnije posledica toga što zakonik predviđa, kao uslov nastanka zaloge, da založni dužnik mora imati pravo raspolaganja na predmetu zaloge.⁵⁸ „Prema tome, mađarsko pravo ne prihvata opštu mogućnost zalaganja budućih stvari, već samo takvu mogućnost da prilikom zalaganja zbirne stvari (određene opisom i vrednošću) na nekim njenim delovima dužnik još nema ili je već izgubio pravo raspolaganja – pri čemu, po pravilu, novčana vrednost zamenjuje stvari na kojima založni dužnik nema pravo raspolaganja.”⁵⁹ Da bi založni poverilac stekao založno pravo, Građanski zakonik predviđa da mora postojati odgovarajući pravni osnov (ugovor o zalozi u pisanoj formi ili zakon) i da hipoteka na pokretnim stvarima mora biti upisana u odgovarajući registar. Hipoteka na pokretnim stvarima, pravima i potraživanjima upisuje se u registar kreditnog obezbeđenja, koji predstavlja novinu u mađarskom pravu i koji zamenjuje registre vođene od strane notara.⁶⁰ Međutim, za razliku od našeg prava, ukoliko postoji evidencija o pravu svojine na pokretnoj stvari koja je predmet zaloge, da bi se konstituisala hipoteka na pokretnoj stvari, potrebno je izvršiti upis u odgovarajuću evidenciju. Razlika između mađarskog i našeg prava postoji i kad je u pitanju namirenje potraživanja poverioca. Čl. 27. ZOZP je predviđeno da, ukoliko zalagodavac ima svojstvo privrednog subjekta i ako predmet založnog prava ima tržišnu ili berzansku cenu, ugovorom o zalozi može se predvideti da založni poverilac ima pravo da ga proda po toj ceni, ili da ga po toj ceni zadrži za sebe. Za razliku od pomenutog rešenja, Građanskim zakonikom Republike Mađarske predviđena je opšta zabrana ugovaranja komisone klauzule, nezavisno od pravnog subjektiviteta zalagodavca. Odredba ugovora o zalozi, kojom se predviđa da će založni poverilac steći pravo svojine na predmetu zaloge ukoliko založni dužnik ne izmiri svoje potraživanje po dospelosti, smatra se ništavom u mađarskom pravu.⁶¹ Na ovaj način je zaštićen položaj založnog dužnika, nezavisno od toga da li se radi o privrednom subjektu ili fizičkom licu koje ne obavlja privrednu delatnost. Naročito zbog toga što predmet zaloge u većini slučajeva predstavlja stvar čija vrednost je veća od vrednosti potraživanja založnog poverioca, te su poverioci skloni zloupotrebi ugovaranja predmetne odredbe.

⁵⁸ M. Sič, *Bezdržavinska zaloga na pokretnim stvarima u srpskom i mađarskom pravu (uporednopravna analiza). Harmonizacija srpskog i mađarskog prava sa pravom Evropske unije*, Novi Sad, 2014, 392.

⁵⁹ *Isto*, 393.

⁶⁰ *Isto*, 394.

⁶¹ *Isto*, 403.

ZAKLJUČAK

Osnovna ideja ovog rada je analiza instituta registrovane zaloge, koji je u našem pravu regulisan Zakonom o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar. Osim pozitivnopravnog rešenja instituta bezdržavinske zaloge, u okviru rada se razmatra i pitanje istorijskog razvoja bezdržavinske zaloge, osnovne karakteristike i vrste registrovane zaloge. Ugovoru o zalozi je posvećena posebna pažnja, ne zato što je zakonodavac učinio isto u samom ZOZP, već zato što ugovor predstavlja najčešći pravni osnov nastanka bezdržavinske zaloge kao sredstva obezbeđenja. Pored redovnog sudskog postupka namirenja iz predmeta bezdržavinske zaloge, Zakon predviđa i vansudski postupak namirenja, čime se daje mogućnost poveriocu da na brži način namiri svoje potraživanje prema založnom dužniku. Počev od 2005. godine, u našoj zemlji vodi se Registar zaloge u okviru Agencije za privredne registre, kao centralna i jedinstvena baza podataka o zalozi na pokretnim stvarima upisanim u registar.

Iako se koreni registrovane zaloge nalaze u XIX veku, ovaj institut je zasigurno proizvod savremenih pravnih sistema XX veka. Vođenje registra bezdržavinske zaloge je omogućeno u modernim pravnim sistemima zahvaljujući modernizaciji državne uprave i administracije, a potom i razvojem savremene tehnologije i elektronske evidencije podataka. Glavni razlog nastanka registrovane zaloge je svakako razvoj tržišne privredne. Na taj način je došlo do modifikacije klasične zaloge u novonastalim uslovima privređivanja. U Republici Srbiji, kao i u većini zemalja regiona, registar zaloge je javna evidencija. Uvid u registar je dozvoljen svim licima što omogućava transparentnost podataka u evidenciji. Zahvaljujući tome, nisu zaštićena samo prava poverilaca, već i prava trećih lica koja se nalaze u ulozi potencijalnih poverilaca. Bezdržavinska zaloga je ekonomičnije i efikasnije sredstvo obezbeđenja potraživanja poverilaca, naročito kada je u pitanju poslovanje privrednih subjekata. Poslovanja u oblasti privrede su danas nezamisliva bez ugovaranja određenog sredstva obezbeđenja potraživanja. Ukoliko bi ručna zaloga bila jedina opcija privrednim subjektima, zaloga na pokretnim stvarima bi za privrednike predstavljala nesvrishodno i neekonomično sredstvo obezbeđenja. S druge strane, registarska zaloga omogućava dužniku redovnu upotrebu predmeta zaloge, što mu pruža mogućnost da redovno izmiruje svoje dugovanje prema poveriocu bez potrebe za naplatom iz sredstva obezbeđenja. Poverilac ima mogućnost izbora: da namiri svoje potraživanje putem sudske ili putem vansudske prodaje, uz odgovarajuća ograničenja predviđena Zakonom. Zaloga se može registrovati i na pokretnoj stvari koju će dužnik steći u budućnosti, te nije neophodno da dužnik poseduje predmet zaloge u momentu ugovaranja.

Nedostaci registrovane zaloge se ispoljavaju na taj način što poverilac ima manju kontrolu i nadzor nad predmetom zaloge jer se isti nalazi u posedu

dužnika, što često vodi ka otuđenju predmeta zaloge trećem licu pre početka postupka namirenja.⁶² U praksi ovakvo postupanje dužnika najčešće nije sankcionisano. Takođe, poverilac može steći pogrešnu sliku o imovini dužnika, jer pokretne stvari ostaju u posedu založnog dužnika, iako su već opterećene registrovanom zalogom. „Bezdržavinska zaloga krije u sebi opasnost stvaranja prividne vrednosti u imovini dužnika.”⁶³ S druge strane, poverioci često iskorišćavaju ekonomski nepovoljan položaj dužnika, što rezultira zloupotrebom vanskudske prodaje predmeta zaloge i ugovaranje *lex commissoria*. Navedeni nedostaci mogu se otkloniti sankcionisanjem nezakonitog postupanja od strane državnih organa. Osim postupanja organa izvršne i sudske vlasti, pravna nauka kroz pravne diskusije i uporednopravne analize može doći do novih rezultata i povoljnijih pravnih rešenja vezanih za institut registrovane zaloge.

LITERATURA

- Jotanović, Radenko, Registrovana zaloga prema Okvirnom zakonu o zalozima, *Srpska pravna misao*, časopis za pravnu teoriju i praksu, Banja Luka, 2015. godine
- Kozar, Vladimir, Petrović, Zdravko, „Bezdržavinska zaloga na pokretnim stvarima”, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, časopis za pravnu teoriju i praksu, Novi Sad, 2010. godine
- Lazić, Miroslav, Reforma založnog prava u Republici Srbiji (mobilijarna hipoteka i hipoteka), *Evropski pravnik*, 2007. godine
- Lazić, Miroslav, *Prava realnog obezbeđenja*, Niš, 2009. godine
- Medić, Duško, *Založno pravo*, Banja Luka, 2002. godine
- Medić, Duško, „Bezdržavinska zaloga u pravu Republike Srpske”, Budimpeštanski simpozijum, „Doprinos reformi stvarnog prava u državama jugoistočne Evrope”, Bremen, 2003. godine
- Medić, Duško, *Novo stvarno pravo Republike Srpske*, Banja Luka, 2011. godine
- Povlakić, Meliha, „Stvarnopravna sredstva osiguranja na pokretnim stvarima u zemljama nasljednicama bivše SFRJ”, Budimpeštanski simpozijum, „Doprinos reformi stvarnog prava u državama jugoistočne Evrope”, Bremen, 2003. godine
- Popov, Danica, „Zaloga na pokretnim stvarima upisanim u registar u pravu Republike Srbije”, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, Novi Sad, 2009. godine
- Sić, Magdolna, „Bezdržavinska zaloga na pokretnim stvarima u srpskom i mađarskom pravu (uporednopravna analiza)”, *Harmonizacija srpskog i mađarskog prava sa pravom Evropske unije*, Novi Sad, 2014. godine

⁶² Čl. 220. Krivičnog zakonika (*Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005-ispr., 107/2005-ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014) predviđeno je krivično delo oštećenje tuđih prava.

⁶³ N. Tešić, *Nav. delo*, 73.

Stojanović, Dragoljub, *Stvarno pravo*, Beograd, 1991. godine
 Tešić, Nenad, *Registrovana zaloga*, Beograd, 2007. godine
 Tešić, Nenad, „Obezbeđenje na pokretnim stvarima i potraživanjima (Republika Srbija)”, Forum za građansko pravo za jugoistočnu Evropu, Izbor radova i analiza, Prva regionalna konferencija, Cavtat, 2010. godine, Knjiga II
 Vučković, Milica, Založno pravo na pokretnim stvarima upisanim u registar, Zbornik radova „Harmonizacija građanskog prava u regionu”, Istočno Sarajevo, 2013. godine

Pravni i ostali izvori

Komentar Pravilnika o sadržini registra založnog prava na pokretnim stvarima i pravima i dokumentaciji potrebnoj za registraciju *Službeni glasnik RS*, br. 31/2003, Paragraf Lex
 Okvirni zakon o založima (*Službeni glasnik BiH*, br. 28/04)
 Pravilnik o sadržini Registra založnog prava na pokretnim stvarima i pravima i dokumentaciji potrebnoj za registraciju (*Službeni glasnik RS*, br. 31/2013).
 Presuda Privrednog apelacionog suda, Pž. 5925/2013 od 30. 4. 2014. godine, Paragraf Lex
 Presuda Vrhovnog suda Srbije, U. 6258/2007 od 19. 11. 2008. godine, Paragraf Lex
 Rešenje Privrednog apelacionog suda, Iž. 2932/2010 od 21. 10. 2010. godine – Sudska praksa privrednih sudova – Bilten br. 4/2010, Paragraf Lex
 Zakon o založnom pravu na pokretnim stvarima upisanim u registar (*Službeni glasnik RS*, br. 57/2003, 61/2005, 64/2006-ispr. i 99/2011-dr. zakoni)
 Zakon o izvršenju i obezbeđenju (*Službeni glasnik RS*, br. 31/2011, 99/2011-dr. zakon i 109/2013-odluka US, 55/2014, 139/2014)
 Zakon o izvršnom postupku (*Službeni glasnik RS*, broj 125/04)
 Zakon o stečaju (*Službeni glasnik RS*, br. 104/2009, 99/2011-dr. zakon, 71/2012-odluka US i 83/2014)
 Zakon o postupku registracije u Agenciji za privredne registre (*Službeni glasnik RS* br. 99/11 i 83/2014)
 Zakon o vazdušnom saobraćaju (*Službeni glasnik RS*, br. 73/2010, 57/2011, 93/2012 i 45/2015, 66/2015)
 Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi (*Službeni glasnik RS*, br. 12/98, 44/99, 74/99 i 73/2000 i *Službeni glasnik RS*, br. 101/2005-dr. zakon, 85/2005-dr. zakon, 73/2010-dr. zakon, 87/2011-dr. zakon i 10/2013-dr. zakon)
 Zakon o zalozi kao sredstvu obezbeđenja potraživanja (*Službeni list RCG*, br. 38/02)
 Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (NN 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14)

PLEDGE OF MOVABLE ASSETS REGISTERED IN THE PLEDGE REGISTER

Boba Brankov, MA
Bachelor of Laws

S u m m a r y

The registered pledge is pledge constituted on movable property by registration in the Pledge Register. As collateral, registered pledge becomes a legal term in the 20th century, even though its roots are in the 19th century. In Serbia, registered pledge is regulated by the Law on Pledge of Movable Assets in the Pledge Register (Published in the Official Gazette of the Republic of Serbia No. 57/03, 61/05, 64/06, 99/11) The law regulates the issue of the pledged property, claims that may be secured by registered pledge, rights and obligations of the pledgee and the pledgor, the pledge agreement, the process of settlement and sales and termination of the pledge. The Pledgee, according to the Law, may settle his claim in the court proceedings and out of court by sale of the pledged property. The Law introduces a special Pledge Register, as public records data on registered pledge. Registered pledge had a similar path of development in the region. Although the Republic of Serbia still does not have the status of member state of the European Union, the legal solutions regarding the registered pledge in Serbia are not much different from the legislation of the neighboring countries, which are already members of the EU.

Keywords: registered pledge; non-possessionary pledge; collateral; Law on Pledge on Movable Assets in the Pledge Register; Pledge Register; Comparative Legal Analysis